

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مصادف با: ۲۸ محرم الحرام ۱۴۳۵

روز: دوشنبه

ادامه امر دوم: تبیین محل نزاع

بیان شد که در مقام بررسی محل نزاع در باب دلالت یا عدم دلالت امر بر مره یا تکرار، دونکته اختلافی وجود دارد. بحث در نکته اول این بود که آیا محل نزاع، خصوص هیئت امر است و یا آنکه شامل ماده امر نیز می شود؟ بیان گردید که صاحب فصول، محقق عراقی و سید حکیم «رحمة الله علیهم اجمعین»، نزاع را مختص به هیئت امر می دانند و محقق خراسانی «رحمة الله علیه»، نزاع را مطلق دانسته و در هیئت و ماده امر جاری می دانند. پس از ذکر استدلال این دو دسته به این نتیجه رسیدیم که در کلام تمام این بزرگواران، میان دلالت وضعی امر بر مره و تکرار و دلالت ظهوری و اطلاقی آن خلط صورت گرفته است و حق آن است که اگر مراد دلالت ظهوری و اطلاقی امر بر مره و تکرار باشد، بحث مطلق بوده و شامل ماده و هیئت امر می گردد و اگر مراد دلالت وضعی ماده امر بر مره و تکرار باشد، بحث مختص به هیئت امر بوده و شامل ماده آن نمی گردد. در ادامه به بیان نکته دوم مورد نزاع می پردازیم.

نکته دوم: مراد از مره و تکرار، دفعه و دفعات یا فرد و افراد؟

در ما نحن فیه اختلافی مطرح می باشد و آن اینکه آیا مقصود از مره و تکرار، دفعه و دفعات است یا فرد واحد با خصوصیت خاصه و افراد متعدد با خصوصیات خاصه و یا وجود واحد بلا خصوصیت خاصه و وجود های متعدد بدون لحاظ خصوصیات خاصه ؟

بعضی از علما مانند صاحب فصول^۱، صاحب قوانین^۲ و محقق خراسانی^۳ «رحمة الله علیهم اجمعین»، مسأله را دو احتمالی - احتمال اول و دوم - و بعضی دیگر همچون محقق عراقی^۴ «رحمة الله علیه»، مسأله را به صورت احتمالات سه گانه مطرح نموده اند.

۱- ایشان در الفصول الغرویة فی الاصول الفقهیة، صفحه ۷۱ می فرمایند: «استمر ثم هل المراد بالمرّة الفرد الواحد و بالتکرار الأفراد أو المراد بها الدفعة الواحدة و بالتکرار الدفعات و جهان».

۲- ایشان در قوانین الاصول، جلد ۱، صفحه ۱۸۹ می فرمایند: «و اعلم أنّ ما ذکرنا من حصول الثمرة و عدمها فیما بین القول بالمرّة و الماهیة، إنّما هو فی الإتیان بالأفراد متعاقبة، و أمّا لو أوجد أفراداً متعدّدة فی آن واحد، مثل أن يقول المأمور بالعقّ لعبيده المتعدّدة: أنتم أحرار لوجه الله ...».

۳- ایشان در کفایة الاصول، صفحه ۷۸ می فرمایند: «ثم المراد بالمرّة و التکرار هل هو الدفعة و الدفعات أو الفرد و الأفراد ...».

۴- ایشان در نهاية الافکار، جلد ۱، صفحه ۲۱۱ می فرمایند: «و قبل الخوض فی المرام ینبغي تعیین المراد من القول بالمرّة و التکرار، حیث ان فیها وجوها ثلاثة: الأول: ان یکون المراد من المرّة هو الفرد فیقابلها التکرار بمعنی الأفراد.

الثاني: ان یکون المراد منها الوجود الواحد و فی قبالها التکرار بمعنی الوجودات، و الفرق بینهما هو انه على الأول یکون الفرد بخصوصیة الفردیة تحت الطلب و الأمر بخلافه على الثاني فانه علیه یکون مطلوبیة الفرد بما أدّته وجود للطبیعی فتكون خصوصیة الفردیة خارجة عن دائرة الطلب، و ربما یثمر ذلك فی مقام الامتثال عند الإتیان بالفرد بقصد الخصوصية لا بما انه وجود الطبیعی، حیث انه على الأول یقع الامتثال بالخصوصیة بخلافه على الثاني، فانه علاوة عن عدم تحقق الامتثال بالخصوصیة ربما صدق التشريع المحرم أيضا فی قصده الخصوصية نظرا إلى ما هو المفروض من خروج الخصوصية عن دائرة الطلب و الأمر، كما هو واضح.

الثالث: ان یکون المراد من المرّة الدفعة و من التکرار ما یقابلها و هو الدفعات و الفرق بین ذلك و الوجهین المتقدمین واضح، إذ على هذا المعنی ربما یتحقق الامتثال بالمتعدد فیما لو أوجد دفعة أفراداً متعددة فانه حیث یتحقق الامتثال بالمجموع، بخلافه على المرّة بمعنی الفرد أو الوجود الواحد فانه علیهما یقع الامتثال بواحد منها. و حیث یتحقق فهذه محتملات ثلاثة فی المراد من المرّة و التکرار».

خارج اصول، سال پنجم، «مبحث أوامر».... استاد معظم حاج شیخ عباسعلی زارعی سبزواری «دام مره»
البته طرح بحث منحصر به این دو روش نبوده و می توانیم مسأله را به این صورت نیز مطرح کنیم که آیا مراد از مره و تکرار،
دفعه و دفعات است و یا فرد و افراد؟ و در صورت دوم، آیا مراد از مره، فرد واحد از طبیعت عمل با خصوصیتی خاص است و
مراد از تکرار افراد متعدّد از طبیعت عمل با خصوصیات خاصه یا آنکه مراد از مره، فرد واحد از طبیعت با هر خصوصیتی است
و مراد از تکرار هم افراد متعدّد از طبیعت با هر خصوصیت؟

تفاوت میان این سه احتمال در آن است که:

اگر امر دلالت بر دفعه نماید، امثال آن هم با اتیان فرد واحد و هم با اتیان افراد متعدّد به صورت دفعی و مجموعه ای، با هر
خصوصیتی که باشند، تحقّق پیدا می نماید و اگر دلالت بر دفعات نماید، امثال آن فقط در چند مرحله و متدرّجاً تحقّق پیدا می کند،
چه در هر مرحله یک فرد تحقّق یابد و چه چند فرد در کنار هم؛

اگر امر دلالت بر فرد واحد با خصوصیت خاصه نماید، در امثال آن دو چیز لازم است: یکی وجود واحد از طبیعت عمل و دوم وجود
خصوصیت خاصه، به گونه ای که اگر دو وجود و لو با خصوصیت خاصه انجام گیرد و یا وجود واحد بدون خصوصیت خاصه
انجام گیرد، هر چند در صورت اول، علی فرض امثال تحقّق می یابد، ولی در اتیان وجود دوم، تشریع انجام گرفته و اما در
صورت دوم امثال محقّق نخواهد شد، و اما اگر دلالت بر افراد متعدّد با خصوصیات خاصه نماید، در امثال امر دو چیز دیگر لازم است: یکی
وجود های متعدّد از طبیعت عمل و دوم وجود خصوصیات خاصه برای هر یک از آن وجودات، به گونه ای که با وجود واحد با
هر خصوصیتی که باشد، چه خصوصیت خاصه مورد نظر و چه خصوصیتی دیگر و یا با وجود های متعدّد بدون آن خصوصیات
خاصه، امثال صورت نمی گیرد؛

و اما اگر دلالت بر فرد واحد علی نحو الاطلاق و بدون خصوصیت نماید، در امثال امر فقط وجود واحد لازم است، با هر خصوصیتی که باشد؛ و
چنانچه دلالت بر افراد علی نحو الاطلاق نماید، در امثال امر، فقط وجود های متعدّد از طبیعت مأمور به لازم است با هر خصوصیتی که
باشند.

«و آخر دعوانا ان الحمد لله ربّ العالمین»